

ОСОБИСТІСНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У зв'язку з розбудовою сьогоденної незалежної української держави, зміцненням її національної безпеки характерної є підвищена увага до особистості, до цінності її індивідуального життя, до цінностей, які вона сповідує, до її якостей як людини. Сучасні психолого-педагогічні ідеї дедалі більше базуються на тих теоріях, ідеях і концепціях, які ставлять у центр уваги особистість з її життєвими потребами, інтересами, проблемами і драмами. Мета такого підвищеного інтересу є намагання виховати її не просто як активного суб'єкта соціальної творчості, але зробити це, враховуючи її особистісну цінність, розглядаючи її передусім як свідому людину, творця свого власного життя, як людину, яка здатна до оволодіння мистецтвом життя, тобто до життєтворчості, саморозвитку, самоактуалізації і самореалізації, до самостійного розв'язання смислотворчих проблем.

Прийняття до життя відповідно до нових вимог і уявлень, перебудова уявлень про себе і нове пристосування до нього утворюють певний елементарний цикл процесу життєдіяльності. Тобто, спочатку особистість пристосовується до суспільних потреб і відносин, потім особистість починає виокремлювати себе від них, змінювати своє уявлення про себе, і, нарешті, особистість знову пристосовується до життя з метою знайти в суспільстві у більш сприятливих умовах існування своє місце, яке б відповідало новим уявленням про себе.

Загальний процес пристосування відбувається в залежності від того, як особистість уявляє собі всі три етапи елементарного циклу і яку роль вона приділяє всьому циклу:

1. По-перше, особистість може дотримуватись такої стратегії, коли вона ставить собі за мету якомога швидше пристосуватися до життя, щоб не думати після цього про нові можливості, які розкриються перед нею, а планує просто використовувати в подальшому вже досягнуті можливості для отримання „насолони від життя”, яка є результатом задоволення відповідних простих почуттів і простих життєвих потреб. У цьому випадку вона не планує проміжні цикли процесу життєдіяльності, а відразу накреслює собі таку мету, яку можна швидко і просто досягти. При цьому особистість може рано розпочати виконувати певні корисні суспільні функції і її не можна так просто засуджувати за це, особливо тоді, коли вона дійсно не хоче або не здатна поставити перед собою більш складні цілі.

Крім того, життя сповнене насолоди, зі своєю „пасткою” з якої важко знайти вихід. Адже інша життєва стратегія в цьому випадку може виглядати як заклик відмовитись від насолоди життя. Сучасна індустрія розваг і відпочинку здатна цілком захопити пересічну особистість, не залишаючи їй вільного часу на те, щоб розпочати більш складний процес усвідомлення себе у світі з метою пошуку нового місця в ньому. Справа також і в тому, що існує багато важкої або одноманітної роботи (насамперед, це стосується розвинутих суспільств, але певною мірою й України), виконання якої неможливе без систематичного і активного відпочинку, а тому існує суспільна потреба в тому, щоб знімати негативні відчуття від такої роботи за допомогою не тільки достатнього рівня споживання, але й шляхом організації дозвілля за допомогою цієї індустрії.

Незважаючи на те, що час такого „легкого” життя здається насиченим і довгошпинним у процесі свого переживання, воно залишає після себе відчуття порожнечі, оскільки події такого життя виявляються не пов’язаними одна з одною. Проте усвідомлення цього часто настає лише після того, як таке життя вже пережито. Однак, коли це усвідомлення настає занадто пізно або коли людина вирішує, що вона пропустила в своєму житті певні можливості, це усвідомлення доповнюється негативними відчуттями.

2. У кращому стовищі знаходяться ті, хто ставить за мету другу стратегію – досягти більш високого рівня пристосованості до життя, який пов’язаний із більш складною діяльністю, і таким чином має передумовою виконання певного життєвого плану, навчання, переживання деяких негараздів заради того, щоб у майбутньому мати професію і працю, які здатні надавати насолоду і певне своєрідне осмислення життєвих подій. Таке ставлення до життя здатне організувати життєві події у більш надійний вузол. Але якщо основою такого ставлення до життя залишається отримання насолоди, хай навіть і на більш високому рівні і як наслідок важких попередніх зусиль, то повністю проблеми задоволеності цілим життям не зникають, і така стратегія життя виявляється подібною до вищезгаданої.

3. Третя стратегія може порівнюватися з усвідомленням того, що неможливо остаточно вирішити, якою вона мусить бути впродовж усього життя, а тому процес життєтворення стає безперервним, тобто цикли процесу життєдіяльності повинні весь час змінювати один одного. Тому, напевно, не варто керуватись у своєму житті намаганням досягти стану, після якого можна розслабитись і бути задоволеним від досягнутого рівня пристосування до життя. Така стратегія вимагає припущення, що на новому етапі життєтворення нові види насолоди життям виникають

внаслідок нових життєвих можливостей і нових здібностей, уявлення про які можуть бути невідомими заздалегідь. Наприклад, у молодому віці буває важко уявити, що від самовідданої напруженої творчої праці, від виховання дітей, від виконання певних суспільних обов'язків можливе задоволення, яке займає більшу частину часу.

У цьому випадку можна спостерігати творче ставлення до життя, а також необхідність постійно робити вибір серед варіантів його розвитку, супроводжуючи цей вибір вчинками, про які мова йшла вище. Як пропонує Т.М. Титаренко, можна виділити також три етапи, що дозволяють застосувати вчинковий підхід, тобто звернути увагу на необхідність прийняття доленосного рішення. Вони подібні до вищезгаданих етапів пристосування до життя. Це етапи здійснення життєвого вибору, які, вимагаючи від людини певного вчинку, дозволяють їй розгорнути особистісну суть і ціннісну систему, вимагають нового структурування її зовнішнього і внутрішнього світу, які забезпечують вихід людини за межі повсякденності, відображають її активність у побудові власної долі.

На першому етапі людина перестає бути задоволена своїм повсякденним життям, у неї формується новий образ бажаного майбутнього. Людина в цьому випадку відходить від першої стратегії і починає бачити себе у майбутньому у нових ролях, вона самовизначається в межах свого нового ідеального „Я”. Цей новий ідеал стає для неї тим, що підштовхує її до відповідної діяльності, що формує мрію про нове життя у майбутньому. Ця мрія спочатку є яскравою, хоч і не дуже стійкою та ясною, але її роль полягає у тому, щоб протистояти „обрідливим” будням, небажаному сьогоденню.

На другому етапі відбувається активне зіставлення „Я-ідеального” та „Я-реального”. Людина прагне до нового життя у його нових формах, вона намагається відчувати його у можливих проявах, шукає шляхів реалізації своєї мети. Відбувається конкретизація образу майбутнього, а разом із тим і його активізація, корекція або згасання через непривабливість аспектів.

Нарешті, на третьому етапі відбувається остаточна конкретизація умов завершення вибору і трансформації „Я-реального” щодо до оновленого „Я-ідеального”. Це визначає відкорегований життєвий замисел, який наповнюється конкретним змістом, реалізація якого визначає програму життєвого шляху. Цей процес супроводжується набуттям звичок і досвіду у виконанні обов'язків і систематичної праці, без яких неможливий прогрес у цій сфері.

На останніх двох етапах (етап зіставлення „Я-ідеального” та „Я-реального” і етап трансформації останнього у „Я-реальне”) можли-

ва друга і третя стратегії (стратегія досягнення більш високого рівня пристосованості до життя і більш творча стратегія безперервного життєтворення). Очевидно, що вибір між останніми здійснюється в залежності від характеру образу „Я-ідеального”, від його глибини і відповідності творчим засадам і чинникам.

Намагання заглянути в майбутнє, щоб правильно спланувати свої дії для виконання майбутніх цілей, вимагають від людини кращої орієнтації і в минулому, і в теперішньому, розширення погляду на світ, усвідомлення не тільки свого особистісного життя і буття, але й часу, історичного і соціального, які стосуються суспільства в цілому.

Сучасні тенденції розвитку суспільства, тенденції до його постійної зміни і перебудови ставлять на перший план занадто складні вимоги до людського існування. Отже, людина, з одного боку, стає все більше залежною від оточення, а з іншого – це вимагає від неї і надалі її можливості до саморозвитку і самоактуалізації. Або, іншими словами, найбільш важливі обмеження, що є водночас засобом для розширення можливостей людини, стосуються глобальних процесів – технологічних, науково-технічних, соціально-трансформаційних, у тому числі національної безпеки держави. Сьогодні не можна стати господарем своєї долі, якщо не встановити її залежності від згаданих процесів. Тому людина, яка намагається програмувати свій життєвий шлях, повинна знати, які найбільш важливі процеси відбуваються як навколо неї, так і у глобальному масштабі.

Таким чином, можна стверджувати, що тільки особистість, яка чітко визначила свої життєві цілі, оволоділа життєвою стратегією може бути тією субстанцією, що здатна забезпечити національну безпеку нашої держави.

Н.І. Іванцев

ЦІННІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Перетворення проблеми ціннісної сфери особистості зі суто академічної на об'єкт численних досліджень практичного спрямування зумовлено тим, що ціннісні орієнтації почали розглядатись як реально діючий, активний чинник регуляції і саморегуляції поведінки людини в життєво значущих ситуаціях.

Взаємозв'язок між динамікою ціннісних уподобань особистості та динамікою становлення її професійної й особистісної ідентичності,

